

Feldborg Plantage.

Meddelelse fra det danske Hedeselskab.

En af de Opgaver, som vort Aarhundrede nødvendigvis maa tage fat paa at løse, er Kultiveringen af de jndste Heder, der indtage et Areal, omtrent saa stort som hele Sjælland, og som paa Videt nær intet Udbytte give.

Kultiveringen kan finde Sted ved Agerbrug, hvor Jordsmonnet er dertil skiftet, og navnlig hvor Heden har et godt Serunderlag, og hvor der tillige er Mærgel, eller hvor man ved at benytte Avandet kan forøge og forbedre Engene, for stottede af disse at udvide Agermarken; men om der og er færdeles meget at udrette i disse Retninger, vil dog en stor Del af vort uhyre Hedeareal ikke kunne kultiveres ad denne Vej, fordi de til Agerbrug skiftede Heder og de nye Engstrækninger, som kunne dannes, kun udgjøre en forholdsvis ringe Del af de mere end 100 Kvadratmile, som Hederne indtage, skjøndt denne Del dog i og for sig er stor nok, til at nødvendiggjøre alvorlige Bestræbelser.

Den overvejende Del af vore Heder egner sig ganske anderledes godt til at beplantes end til at kultiveres paa nogen anden Maade, og Hedesagens vigtigste Formaal er derfor Beplantningen.

Naar de til Agerbrug skiftede Heder fraregnes, kan man dele Resten af Hederne i:

- a) meget magre, ahlholdige, fladtliggende, for alle Binde ud-
satte Sandheder, de af os kaldte Flader*)

*) See „Geographiske Billeder fra Heden,“ af Kapitain Dalgas.

og b) i de noget lerholdige, som oftest ahlfrie, bakkede Sandheder, med ofte gode Læforhold, nemlig Kullestenssandbakterne i Øst og de saakaldte Bakkesøer i Vest *).

De bakkede Heder ere som oftest fortrinlig stikkede til Beplantning, og det er forsaavidt heldigt, som deres Udstrækning er ikke lidet større end Hedefladernes; men selv disse, Jyllands fattigste Sorder, ere ikke aldeles udelukkede fra at kunne beplantes, skjøndt der dertil fordres saameget Arbejde, at det er tvivlsomt, om Plantning der vil betale sig; men naar den kan lykkes her, paa de fletteste jndste Heder, saa kan den langt bedre lykkes paa de bakkede Heder.

Rjærnen i Hedefagen er Hedernes Beplantning, men det er ogsaa den Del af den store Opgave, som støder paa den største Modstand, fordi de Fleste krympe sig ved at anbringe Kapitaler i Foretagender, som først efter længere Tids Forløb, f. Ex. fra 25 til 50 Aar, kunne forrente sig, men især fordi Saamange betvivle, at Hedeplantning kan lykkes og forrente sig.

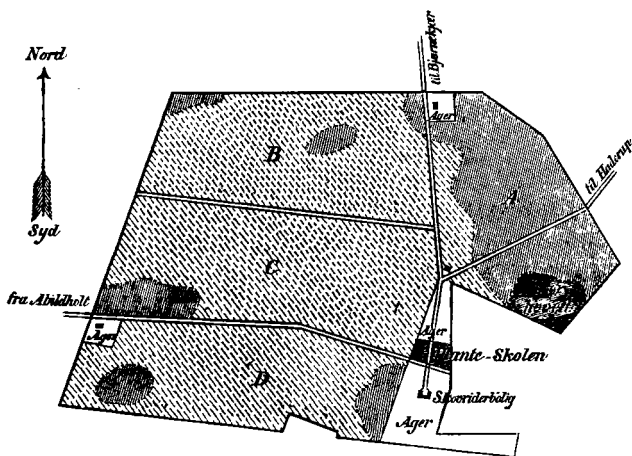
Den langsomme Forrentning er der intet at gjøre ved, men Tvivlene om Hedeplantningens Mulighed bør bekjæmpes, og vi have troet at bidrage vort hertil, ved at give en Beskrivelse af den uheldigste af alle vore større Plantager, anlagt paa en Hede, saa slet stikket til Plantning, som den findes nogensteds i Danmark — nemlig af Feldborg Plantage, omtrent midtvejs mellem Viborg og Holstebro, — idet vi selv der ville finde, at Plantning lykkes, naar man arbejder henfigtsmæssig.

Plantagen bestaaer af 2 fra hinanden ved Agermarker adskilte Dele, den nordre og den søndre Plantage, hver paa 1800 Edr. Land; begge Plantager ere blevne tilkultiverede i de 5 Aar

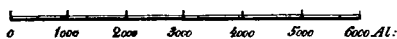
*) See „Geographiske Billeder fra Heden.“

fra 1828 til 1833 og ere altsaa henved 50 Aar gamle. En overfladist Betragtning af det nu opnaaede Resultat vil i Reglen gjøre et meget nedslaaende Indtryk, og da Forbirejsende jevnlige have modtaget et saadant, er Feldborg Plantage blevet opstillet som et Skraemmebillede og har, istedetfor at tilskynde, bidraget til at forhindre Plantning i Heden. Vi skulle nu see, om det vundne Resultat virkelig ogsaa er af en saadan Bestaaffenhed.

Den nordre Plantage (see nedenstaaende Kort) ligger paa Flaeden, har en mager, tynd Dvngmuld, derefter fra 6 til 12 Tom-

Maalestuk 1:80,000.

Signatur:

- vellykket Plantning paa 30 til 40 Fods Højde.
- ikke udgaaet Besaaing paa 6 til 12 Fods Højde.
- udgaaet Besaaing.

mer Sandahl og derunder det i Fladerne almindelige, meget magre, af Fernelte rødfarvede Kvartssand; det hele Terrain er aldeles fladt, og med Undtagelse af Partiet A, Øst for Bejen fra Bjørnekjær til Plantørholigen, samt af „Planteskolen“, er der saagodt som intetsteds Afløb for det paa Ahlen staaende Vand. Disse 2 ovennævnte Partier hæve sig kun en 5 til 6 Fod over det øvrige Terrain, hvorved de imidlertid ikke alene befries for Fugtighed, men ogsaa have en mindre stærk Ahldannelse, der paa flere Steder, navnlig i Østerhoved, næsten er forsvindende. Hele Resten af Plantageterrainet, altsaa Partierne B, C og D, er sur og fuld af Kjær; enkelte Smaaholme hæve sig nogle faa Fod op over disse Kjær og have lidt bedre Plantningsbund, men deres samlede Udstrækning er dog ikke af nogen Betydning. Hertil kommer, at der i lang Afstand ikke er noget som helst, som kan fremkalde Væ. Navnlig i Vest fortsættes Fladen uden Afbrydelse henved 3 Mile til Meirup og Hølstebro, og i Nordvest har Fladen en Udstrækning af $1\frac{1}{2}$ Mil, førend den standses af Bakker. Væforholdene ere derfor saa flette som mulig.

Den Maade, hvorpaa den første Tilplantning blev udført, er ligesaa lidt tiltalende; paa de fleste Steder skete det ved at afbrænde (!) Egnen, pløje Egnstorpene og tilsaa Arealet med Rødgran, almindelig Fyr, Beimuthsfyr, Edelgran, Bærk, Ask, Ahorn og Birk; kun i Østerhoved anbragtes udelukkende Rødgransplanter i gravede Plantehuller (saavidt vides, fordi Afbrændingen mislykkedes), og i den saakaldte Planteskole plantedes mest Rødgran i kulegravede Rønder. Efterplantningen blev derefter i en lang Række af Aar udført med Plantebor, og ikke fortrinnsvis i de Dele af Plantagen, hvor Besaaningen dog gav noget Haab, men især i de sure Partier, hvor den tidlig maatte vise sig umulig. Først i den seneste Tid er man flaaet ind paa at efterplante i kulegravede Rønder og dybe Plantehuller, saa at Ahlen gjenembrydes, ligesom man og først nu fortrinnsvis arbejder paa Efterplantning i Partiet A, den bedre Del af Plantageterrainet.

Man maa tilstaa, at et uheldigere Valg af Terrain og en uheldigere Behandling deraf i Plantningens første Periode, ikke ret vel kan tænkes; man valgte en Jordbund fuld af Ahl, hvorigjennem Trærødderne ikke kunde trænge, man sørgede ikke for at gjenembryde den, idet man saaede efter en Bløjning, som knap naaede Ahlagets Overflade, man afbrændte Lyngen, for lettere at kunne pløje, og tilintetgjorde derved det Tønde, som kunde give de spæde Planter lidt Lø, man skaffede ikke Afløb for det stillestaaende Vand, som om Vinteren og efter Regnstyl bedækker det meste Terrain, og som alene er tilstrækkeligt til at dræbe de unge Planter, man saaede i den magre Hede Edelgran, som udfordrer god Jord, Beimuthsfyre, som er bekjendt for at være kjælen, almindelig Fyr og Værk, som ikke kunne taale Vestjyllands Klima, og endelig Aft og Ahorn, som det vil være vanskeligt at faae op paa den Maade selv i fortrinlig Hede. Og da saa Resultatet viste sig at blive kummerligt, saa efterplantede man i borede Huller, altsaa ogsaa uden at gjenembryde Ahlen.

Alt dette maa man vide, naar man vil hen at see paa Feldborg Plantage, og da vil man ikke tabe Haabet om, at Hedeplantning kan lykkes, men tvertimod forundres over, at Planterne paa mange Steder have kunnet trodse disse store Fejlgreb, og man vil endvidere opdage, at paa de Steder, hvor Plantningen er udført hensigtsmæssig, det er i gravede Huller eller Kender, der er den fuldkommen lykkedes.

Overalt, hvor der staaer Vand om Vinteren, det er paa $\frac{4}{5}$ af det hele Areal, nemlig den største Del af B, C og D, er selvfølgelig Plantningen saagodtjom udgaaet. Det kan forbause, at man har valgt et saadant Terrain, men ikke, at Planterne ikke ville gro der. Men overalt, hvor Terrainet hæver sig kun et Par Fod over den sure Kjerflade, der er der endnu Liv i de 50 Aar gamle Planter, og jo større og højere disse Smaa-Holme ere, desbedre er Vegetationen; selv paa Holme af kun et Par Fod. Lands Størrelse finder man Trær af 3 til 4 Mens Højde, men da det er de lidet vind-

taalende Rødgraner, der saaledes staa isolerede, og som tilmed staa paa Ahl, have de ikke kunnet komme højere tilvejs. Partiet A, som hæver sig 4 til 6 Fod over Bjærene, og hvis Ahlag netop af den Grund er mindre stærkt og tykt, og som endelig har en Udstrækning af noget over 200 Tdr. Land, er den bedste Del af Plantningsterrainet, og her findes ogsaa den bedste lykkelige Besaaning, som jevnlig staaer tæt og sluttet og ofte indeholder Træer paa 12 Fods Højde. Det er imidlertid tydeligt nok, at denne Plantning, hvor gjerne den end vil frem, hvor haardnakket den nu i 50 Aar har kjæmpet for at komme tilvejs, dog ikke kan faae Kraft nok dertil; thi Ahlen er ikke gjennebrudt, og Rødderne af de mange Tusinder lave, men gamle Grantræer bevæge sig i en højst 12 Tommer tyk Skorpe af Lynghumus; naar Sommeren er tør, bliver denne Skorpe som gjennebragt, og det ene Træ efter det andet visner. Man kan ikke undres over, at disse Træer ikke ere komne videre, men maa tværtimod forbauses over, at de ere komne saavidt, og at der endnu staaer Tusinder af Træer, som under saadanne Forhold have kunnet overleve Sommeren 1868.

Men hvad kunde det have hjulpet at gjennebrude Ahlen; thi under den findes jo kun sterilt Sand, alene bestaaende af Kvartskorn, let farvede af det røde Jernilte, og i saadant et Stof kan jo en Plante dog ikke ret vel finde Næring? — Hvad det kan hjælpe, det ville vi faae at see i Østerhovedet, de sydligste 80 Tdr. Land af Partiet A, thi der blev jo Ahlen gjennebrudt ved Hjælp af gravede Huller, og skjøndt Jordbunden under Ahlen der heller ikke er andet end det røde, tørre Sand, staaer der dog overalt en tæt sluttet, meget frodig Bevogning af 40 Fod høje Rødgraner; det er ikke Bæforholdene, som have fremkaldt dette Resultat, thi Østerhoved er det højeste Punkt i hele Plantagen, og altsaa den Del, der er mest udsat for Vestenvinden. Et næsten ligesaa højt Punkt er den saakaldte „Plantestole“, en isoleret Plantning paa 10 Tdr. Land, beliggende midt i Ugermarken, altsaa under næsten endnu daarligere Bæforhold; her bleve Planterne satte i kulegravede Rønder, saa at

Ahlen blev gjennebrudt, og Plantningen er derfor ogsaa her fuldstændig lykkes, idet den har naaet en Højde af c. 30 Fod. Udenom Planteskolen er i borede Huller plantet et smalt Belte, altsaa uden at Ahlen blev gjennebrudt, og disse Træer have kun 3 Alens Højde. Springet mellem disse lave og hine høje Træer er pludseligt.

Det er i Hovedsagen Rødgransbesaaningerne, som have arbejdet sig frem i Plantagen; de andre saae Træsarter kunne betragtes som fuldstændig udgaaede, stjøndt man hist og her kan træffe et lille Exemplar, uanseeligt af Højde, da denne som oftest kun er 1 til 1½ Fod, men ærværdigt af Alder og Udseende, thi det er i Reglen overgroet med Lav indtil Toppen, ja seer ud som en lodden Tue, hvorudaf et Par grønne Naale stikke frem. Ogsaa dette Resultat er ikke andet, end hvad man kunde vente. Tilfældigvis er der hist og her i Partiet A bleven faaet nogle faa pinus montana (Bjergfyr) og disse enkelte gamle Exemplarer godtgjøre, at denne Plante er ikke lidet mere haardfør og nøjsom end Rødgranen; thi uagtet de ligesom denne staa ovenpaa Ahlen, ere de dog blevene 16 til 20 Fod høje, og rage saaledes ikke lidet op over den øvrige Besaaning. Nogle faa for 10 Aar siden foretagne Besaaninger af pinus montana vise ligeledes, at den trives godt under de mest ugunstige Forhold. Af Hvidgran, picea alba, findes kun enkelte smukke Exemplarer paa 20 til 30 Fods Højde i Planteskolen; af østerrigt Fyr findes ingen ældre Exemplarer.

Den søndre Plantage, 1800 Tdr. Land, bestaaer næsten udelukkende af Rjar og sure Hedestrækninger, omtrent som Partierne B, C og D i den nordre Plantage; og den udførte, nu 50 Aar gamle Besaaning samt den derefter foretagne Efterplantning med Plantebor er derfor ogsaa her næsten fuldstændig udgaaet. Denne Plantage er nu omtrent opgivet og det vistnok med fuldkommen Følge.

Naar man seer tilbage paa de forefundne Kjendsgjerninger, maa man tiltrods for det Redslaaende, i at see faa store Dele af Plantningen mislykkede, fornuftigvis glæde sig over, at denne

Plantage bedre end nogen anden har sat os istand til rigtig at bedømme de Banskkeligheder, som skulle overvindes ved Beplantning af Heder; navnlig have vi erholdt et flaaende Bevis for, at den mest ufrugtbare Jordbund, vi have heri Landet, det røde Gladesand, dækket af Ahl og en tynd, mager L yngstjold, kan give et smukt Plantningsresultat, naar Ahlen gjennebrudes, og naar Terrainet ikke er fjæragtigt og lider af stillestaaende Vand. Plantagen giver endvidere Bevis for, at Vestenvinden ikke er nogen værre Fjende af de store Plantninger, end at den kan overvindes; thi de bedste Dele af Plantagen ere de for Vinden mest udsatte, og Plantagen er i sin Helhed meget udsat.

Men er dette saa, og herom er der ingen Grund til at tvivle, thi ogsaa andetsteds fra pege Erfaringerne i samme Retning, hvilket vi forhaabentlig senere ville faae Lejlighed til at paavise ved nogle Exempler, — saa have vi al Grund til at nære godt Haab om, at Plantninger ville lykkes paa vore bakkede Heder, hvis Jordbunds- og Læforhold som oftest ere bedre, end i de bedste Dele af Feldborg Plantage.

Karhus i Maj 1869.

E. Dalgas
Ingenieurkapitain.
